

szkoleniaekspert.pl

OGÓLNOPOLSKA KONFERENCJA ZAMÓWIEŃ PUBLICZNYCH

Kluczowe procedury
Certyfikacja wykonawców zamówień publicznych
Rejestr umów

3 marzec 2026 r.

JÓZEF EDMUND NOWICKI

Rażąco niska cena oferty w postępowaniu o udzielenie zamówienia publicznego

JÓZEF EDMUND NOWICKI

**Rażąco niska cena oferty
w postępowaniu
o udzielenie zamówienia publicznego**

OGÓLNOPOLSKA KONFERENCJA ZAMÓWIEŃ PUBLICZNYCH

Kluczowe procedury Certyfikacja wykonawców zamówień publicznych Rejestr umów

3 marca 2026 r.

www.szkoleniaekspert.pl

JÓZEF EDMUND NOWICKI

Rażąco niska cena oferty w postępowaniu o udzielenie zamówienia publicznego

WYKAZ SKRÓTÓW

ustawa Pzp - ustawa z dnia 11 września 2019 r. - Prawo zamówień publicznych (Dz. U. z 2024 r. poz. 1320, z 2025 r. poz. 620, 769, 794, 1165, 1173, 1235)

KIO - Krajowa Izba Odwoławcza

ustawa Pzp2004 - ustawa z dnia 29 stycznia 2004 r. - Prawo zamówień publicznych (Dz. U. z 2019 r. poz. 1843 i z 2020 r. poz. 1086)

OGÓLNOPOLSKA KONFERENCJA ZAMÓWIEŃ PUBLICZNYCH

Kluczowe procedury Certyfikacja wykonawców zamówień publicznych Rejestr umów

3 marzec 2026 r.

www.szkoleniaekspert.pl

CEL ŻĄDANIA OD WYKONAWCY WYJAŚNIEŃ, CZY ZAOFEROWANA CENA LUB KOSZT, LUB ICH ISTOTNE CZĘŚCI SKŁADOWE, SĄ RAŻĄCO NISKIE W STOSUNKU DO PRZEDMIOTU ZAMÓWIENIA

Celem każdego postępowania jest udzielenie zamówienia wykonawcy, który wykona zamówienie należycie.

Wykonanie zamówienia należycie to wykonanie zamówienia zgodnie z wymaganiami określonymi przez zamawiającego w opisie przedmiotu zamówienia oraz warunkami umowy w sprawie zamówienia publicznego.

W przypadku zamówienia na wykonanie robót budowlanych, wykonanie zamówienia należycie to wykonanie zamówienia zgodnie z wymaganiami określonymi w dokumentacji projektowej i specyfikacji technicznej wykonania i odbioru robót budowlanych oraz warunkami umowy o roboty budowlane.

Celem zwrócenia się zamawiającego o udzielenie wyjaśnień, w tym złożenie dowodów, jest ustalenie, czy za zaoferowaną cenę, koszt lub ich istotne części składowe, wykonawca wykona należycie zamówienie.

Wykonawca dokonując obliczenia ceny oferty, musi uwzględnić opis przedmiotu zamówienia, w tym wszystkie wymagania i okoliczności mogące

mieć wpływ na sporządzenie oferty oraz wielkość lub rozmiar zamówienia, a także warunki wykonania zamówienia określone w umowie oraz ceny rynkowe.

Jak wynika z ugruntowanego orzecznictwa Krajowej Izby Odwoławczej cena rażąco niska to cena nie pozwalająca na pokrycie kosztów zrealizowanego zamówienia. To samo należy zatem odnieść do istotnych części składowych ceny lub kosztu.

W wyroku z dnia 13 października 2017 r., KIO 1958/17, Krajowa Izba Odwoławcza uznała, że „zaoferowane opusty dotyczące biletów lotniczych innych przewoźników oraz biletów kolejowych stanowią istotną okoliczność, która powinna być brana pod uwagę w kontekście badania rażąco niskiej ceny oferty, a w szczególności w odniesieniu do powstania po stronie Zamawiającego obowiązku wszczęcia procedury wyjaśniającej z art. 90 ust. 1 Pzp2004.”

W przypadku, gdy zamawiający dopuszcza możliwość składania ofert częściowych albo udziela zamówienia w częściach, z których każda stanowi przedmiot odrębnego postępowania, przepis art. 224 ust. 1 ustawy Pzp należy odnieść do danej części zamówienia.

Jeżeli zamawiający przewiduje udzielenie zamówień, o których mowa w art. 214 ust. 1 pkt 7, art. 388 pkt 2 lit. c lub art. 415 ust. 2 pkt 6 ustawy Pzp, przepisy art. 224 ust. 1-6 ustawy Pzp należy odnieść tylko do zamówienia podstawowego.

Zgodnie z art. 224 ust. 5 ustawy Pzp obowiązek wykazania, że oferta nie zawiera rażąco niskiej ceny lub kosztu spoczywa na wykonawcy.

„Podkreślić należy, że ustawodawca nakłada na wykonawcę w art. 90 ust. 1 w zw. z art. 90 ust. 2 Pzp2004 obowiązek złożenia wyjaśnień, w tym dowodów potwierdzających realność zaoferowanej ceny lub jej istotnych części składowych. Wyjaśnienia wykonawcy składane w trybie art. 90 ust. 1 ustawy Pzp nie mogą ograniczyć się do ogólnych stwierdzeń o doświadczeniu, organizacji pracy czy wykwalifikowanych pracownikach. Czynniki te winny zawsze znaleźć odniesienie do opisu przedmiotu zamówienia i przedstawienia konkretniej, a zarazem wiarygodniej i rzetelnej analizy, potwierdzonej odpowiednimi dowodami, iż wykonawca ma możliwość wykorzystania posiadanej wiedzy, doświadczenia, kardy w warunkach konkretnego postępowania przetargowego. Tylko bowiem w takiej sytuacji zamawiający będzie miał możliwość rzeczywistego zweryfikowania realności zaproponowanej ceny. Podkreślić należy, że wyeliminowanie z postępowania ofert zawierających rażąco niskie ceny jest istotne z uwagi na znaczną szkodliwość takich ofert, które mogą opierać się na nieracjonalnych pod względem technicznym, ekonomicznym lub prawnym założeniach lub praktykach, co może w konsekwencji skutkować uchybienia na etapie realizacji zamówień. Oczywistym jest, że rażąco niska cena uderza w uczciwych, działających zgodnie z przyjętymi praktykami rynkowymi wykonawców, którzy rzetelnie wycenili swoją ofertę. Oferta zawierająca rażąco niską cenę naraża równocześnie zamawiającego na ryzyko wykonania zamówienia na niższym niż wymagany poziom jakości, ponieważ wykonawca na etapie realizacji umowy, szukając oszczędności, próbuje działać niezgodnie z wytycznymi SIWZ. To zaś

może również skutkować opóźnieniami w realizacji inwestycji, a niejednokrotnie koniecznością odstąpienia od umowy. Z powyższymi okolicznościami zamawiający borykają się na co dzień. Dlatego tak istotne, w ocenie Krajowej Izby Odwoławczej jest, aby wyjaśnienia składane przez wykonawców oraz dowody nie ograniczały się go generalnych stwierdzeń, niemających żadnego przełożenia na konkretnego postępowania przetargowego. To wykonawca obarczony jest ciężarem wykazania, iż oferta nie zawiera rażąco niskiej ceny (art. 90 ust. 2 Pzp2004). Zamawiający zaś ze złożonych wyjaśnień winien mieć możliwość dokonania rzetelnej analizy przyjętych przez wykonawcę założeń finansowych związanych z realizacją zamówienia. Wykonawca powinien w treści złożonych wyjaśnień udowodnić zamawiającemu, że w realiach konkretnego postępowania przetargowego, mając na uwadze indywidualne uwarunkowania wykonawcy, które muszą zostać wykazane, możliwe jest obniżenie kosztów realizacji zamówienia. Bez takiej analizy, wyjaśnienia wykonawcy pozostają wyłącznie nic nieznaczącymi ogólnikowymi zapewnieniami o chęci realizacji zamówienia na najwyższym poziomie” (wyrok z dnia 15 kwietnia 2019 r., KIO 522/19).

Jak wielokrotnie podkreślała w swoich orzeczeniach Krajowa Izba Odwoławcza oraz sądy powszechne (por. np. wyroki: z dnia 31 maja 2016 r., KIO 820/16, z dnia 17 lipca 2017 r., KIO 1323/17, z dnia 15 kwietnia 2016 r., KIO 464/16), stawianie zarzutu rażąco niskiej ceny i żądanie odrzucenia oferty, gdy wykonawcy nie byli jeszcze wzywani do składania wyjaśnień i dowodów, byłoby działaniem przedwczesnym.

Zamawiający nie może zatem odrzucić oferty wykonawcy jako rażąco niskiej bez przeprowadzenia procedury z art. 224 ust. 1 ustawy Pzp - nie może bowiem zakładać, że w wyniku wyjaśnień wykonawcy zamawiający nie uzna tej ceny za skalkulowaną prawidłowo. Wniosek o zaoferowaniu rażąco niskiej ceny może być wywieziony dopiero po wyczerpaniu procedury jej wyjaśnienia.

„Należy również zwrócić uwagę, że ocena rażąco niskiej ceny nie może doprowadzić do wyeliminowania podmiotu, który przy użyciu reguł konkurencji, racjonalnej kalkulacji ekonomicznej i gospodarczej jest w stanie zaoferować znacznie tańszą usługę od konkurencji (por. wyrok z dnia 14 grudnia 2018 r., KIO 2440/18). Konieczne jest zatem zachowanie należytej ostrożności przy ocenie czy rzeczywiście w danym postępowaniu zamawiający ma z nią do czynienia. Argument ten jest bowiem często nadużywany przez konkurencyjnych wykonawców, którzy wszelkimi środkami dążą do wyeliminowania oferenta, którego oferta została uznana za najkorzystniejszą (z taką właśnie sytuacją mamy do czynienia, zdaniem Przystępującego, w niniejszym postępowaniu). Ich celem są przy tym własne korzyści, a nie dobro danego postępowania - dlatego też ich twierdzenia należy traktować z odpowiednią ostrożnością i krytycyzmem. Często też może być dla nich trudne do zrozumienia, że inny podmiot jest w stanie wykonać dane zamówienie na korzystniejszych dla zamawiającego warunkach. Należy jednak pamiętać, że celem postępowania jest wybór oferty najkorzystniejszej dla zamawiającego, czyli oferty, która przedstawia najkorzystniejszy bilans ceny lub kosztu i innych kryteriów odnoszących się do przedmiotu zamówienia, lub która najlepiej

spełnia kryteria inne niż cena lub koszt, gdy cena lub koszt jest stała albo oferty z najniższą ceną lub kosztem, gdy jedynym kryterium oceny jest cena lub koszt. Ważne jest zatem aby w toku oceny czy dana oferta zawiera rażąco niską cenę, czy też dany oferent jest w stanie wykonać zamówienie znacznie taniej niż konkurencja, nie popełnić błędu polegającego na wyeliminowaniu rzeczywiście najlepszego wykonawcy.”

ISTOTNE CZĘŚCI SKŁADOWE CENY LUB KOSZTU

Zgodnie z przepisem art. 224 ust. 1 ustawy Pzp uprawnienie jak i obowiązek zamawiającego do wezwania wykonawcy do złożenia wyjaśnień rażąco niskiej ceny aktualizuje się także w przypadku, gdy istotne części składowe ceny lub kosztu oferty wydają się rażąco niskie w stosunku do przedmiotu zamówienia i budzą wątpliwości zamawiającego co do możliwości wykonania przedmiotu zamówienia zgodnie z wymaganiami określonymi przez zamawiającego lub wynikającymi z odrębnych przepisów.

W wyroku z dnia 18 stycznia 2019 r., KIO 2678/18, Krajowa Izba Odwoławcza zwróciła uwagę, że pojęcie „istotności” części składowej ceny lub kosztu „należy interpretować również poprzez odniesienie się do „istotności” części przedmiotu zamówienia, przynależnej danej części składowej ceny lub kosztu. Jeżeli określone prace w ramach realizacji zamówienia mają dla zamawiającego istotne znaczenie, to powinien on mieć prawo zbadania czy za prace te wykonawca oferuje cenę, która nie została przez niego rażąco zaniżona.

Wskazując ponownie na unormowanie zawarte w art. 90 ust. 1 Pzp2004 należy podkreślić, iż jest tam mowa o wątpliwościach zamawiającego co do możliwości wykonania przedmiotu zamówienia zgodnie z wymaganiami określonymi przez zamawiającego lub wynikającymi z odrębnych przepisów. Nie chodzi jedynie o wątpliwości co do tego, czy zamówienie lub jego część w ogóle zostanie przez wykonawcę zrealizowana, ale także o wątpliwości co do tego, czy realizacja zamówienia lub jego części (za daną cenę) będzie należyta.”

Istotnymi częściami składowymi ceny lub kosztu w rozumieniu art. 224 ust. 1 ustawy Pzp będą te części składowe ceny lub kosztu, które ze względu na ich wartość, a także wielkość lub rozmiar, a tym samym znaczący udział w całości zamówienia, mają wpływ na wykonanie zamówienia.

Za istotną część składową zaoferowanej ceny lub kosztu należy uznać m.in. koszty pracy. Z dniem 1 września 2016 r. ustawa z dnia 22 lipca 2016 r. o zmianie ustawy o minimalnym wynagrodzeniu za pracę oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1265, z póź. zm.) zmieniła brzmienie art. 90 ust. pkt 1 Pzp2004 w ten sposób, że wykonawca, udzielając wyjaśnień dotyczących kosztów pracy, nie może przyjąć, że wartość kosztów pracy, którą przyjęto do ustalenia ceny, nie może być niższa od minimalnego wynagrodzenia za pracę ustalonego na podstawie art. 2 ust. 3-5 ustawy z dnia 10 października 2002 r. o minimalnym wynagrodzeniu za pracę (Dz.U. z 2017 r. poz. 847).

W ocenie Urzędu Zamówień Publicznych „Szczególnym czynnikiem, który należy wyróżnić obok kosztów pracy ze względu na możliwą wzajemną relację, jest pomoc publiczna. Zamawiający mogą dla przykładu uzyskiwać dofinansowanie wynagrodzenia osób niepełnosprawnych na podstawie przepisów ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz.U. z 2011 r. nr 127 poz. 721, z późn. zm.). W tym kontekście ważne jest podkreślenie, że wykonawca może uzasadnić niskie koszty pracy pomocą publiczną, która została mu przyznana, a nie zamiarem ubiegania się o taką pomoc. Jedynie w takim przypadku możliwe jest bowiem definitywne ustalenie udziału wykonawcy w ponoszeniu kosztów wynagrodzenia pracowników, względem których przyznawane jest dofinansowanie, a informacja ta jest niezbędną dla zamawiającego w procesie oceny czy cena lub koszt są rażąco niskie”.

JAK NALEŻY INTERPRETOWAĆ WYRAŻENIE „BUDZĄ WĄTPLIWOŚCI ZAMAWIAJĄCEGO”

Sformułowanie „budzą wątpliwości” wskazuje na wrażenie zamawiającego charakteryzujące się dużym stopniem subiektywności. Przepisy ustawy Pzp w tym zakresie nie wskazują żadnych przesłanek uzasadniających konieczność wezwania wykonawcy do złożenia wyjaśnień. Zamawiający może powziąć wątpliwości w oparciu o szereg czynników, w tym doświadczenie nabyte przy

udzielaniu tego rodzaju usług, znajomość cen obowiązujących na rynku, ceny innych ofert złożonych w postępowaniu itp.

Pierwsza z przesłanek stanowiących podstawę zwrócenia się zamawiającego do wykonawcy o złożenie wyjaśnień, w tym dowodów, w zakresie zaoferowanej ceny oferty zaistnieć musi wspólnie z drugą przesłanką, tj. zaoferowana cena musi budzić wątpliwości zamawiającego tzn. że zamówienie nie zostanie wykonane zgodnie z przedmiotem tego zamówienia wskazanym w SIWZ, że zamówienie nie zostanie wykonane zgodnie z bezwzględnie obowiązującymi przepisami prawa jak również, że zamówienie nie zostanie wykonane zgodnie z zasadami sztuki zawodowej np. przy użyciu odpowiednich nakładów sprzętowych, osobowych, czasowych z zachowaniem określonych standardów (zob. wyrok z dnia 27 lutego 2017 r., KIO 293/17).

W wyroku z dnia 31 maja 2016 r., KIO 820/16, Krajowa Izba Odwoławcza zwróciła uwagę, że zwroty „„Wydaje się” czy „budzi wątpliwości zamawiającego” są pojęciami nieostrymi i należy uznać, że celowo zostały te pojęcia wprowadzone przez ustawodawcę, by dać zamawiającym szerokie możliwości działania, z których winni korzystać w uzasadnionych sytuacjach, dla zapewnienia uczciwej konkurencji w postępowaniu oraz w celu wyboru wykonawcy, który za zaoferowaną cenę rzeczywiście może wykonać zamówienie w sposób zgodny z oczekiwaniami i wymogami zamawiającego. Jednocześnie należy wskazać, że przepis art. 90 ust. 1 ustawy Pzp. nie może być

odczytywany jedynie jako uprawnienie zamawiającego, nie podlegające kontroli.

Przeciwnie, norma prawna zawarta w tym przepisie przewiduje obowiązek przeprowadzenia procedury wyjaśniającej, a tym samym zaniechanie tego obowiązku - gdy okoliczności sprawy wskazują o istnieniu uzasadnionych podstaw do zastosowania art. 90 ust. 1 Pzp2004 - może być podnoszone w ramach środków ochrony prawnej. Należy przy tym dodać, że przepis ten stanowi, że „zamawiający zwraca się” o udzielenie wyjaśnień i złożenie dowodów, a nie, że „zamawiający może zwrócić się”. Ponadto, obowiązek przeprowadzenia procedury wyjaśniającej - gdy zachodzą do tego ustawowe przesłanki - wpisuje się w podstawową zasadę z art. 7 ust. 1 Pzp2004, w postaci zapewnienia uczciwej konkurencji i równego traktowania wykonawców. Dodatkowo, zgodnie z art. 7 ust. 3 Pzp2004, zamówienie udziela się wykonawcy wybranemu zgodnie z przepisami ustawy. Również z tego przepisu można wyprowadzić obowiązek żądania od wykonawcy udowodnienia realności swojej ceny, gdy jej wysokość budzi uzasadnione wątpliwości”.

W wyroku z dnia 24 listopada 2017 r., KIO 2373/17, Krajowa Izba Odwoławcza zwróciła natomiast uwagę, że „Ustawa ustawy Pzp nie definiuje rażąco niskiej ceny, niemniej punktem odniesienia winien być przedmiot zamówienia. Zatem należy przyjąć, że rażąco niska cena to taka, która jest nierealistyczna, niewiarygodna w kontekście aktualnej sytuacji rynkowej.

Nie wystarczy więc, aby cena zasadniczo odbiegała od wartości zamówienia lub średniej arytmetycznej cen pozostałych ofert złożonych w postępowaniu. Istotne, aby była to cena taka, że przy zachowaniu reguł rynkowych wykonanie umowy przez wykonawcę byłoby nieopłacalne. Musi to być cena rażąco niska w stosunku do konkretnego przedmiotu zamówienia, uwzględniającego specyfikę rynku, w tym przypadku specyfikę świadczenia usług telefonii komórkowej”.

JAK NALEŻY INTERPRETOWAĆ SFORMUŁOWANIE, ŻE „CENA OFERTY JEST NIŻSZA O 30% OD WARTOŚCI ZAMÓWIENIA LUB 30% ŚREDNIEJ ARYTMETYCZNEJ CEN WSZYSTKICH ZŁOŻONYCH OFERT”

W przypadku gdy cena całkowita oferty złożonej w terminie jest niższa o co najmniej 30% od wartości zamówienia powiększonej o należny podatek od towarów i usług, ustalonej przed wszczęciem postępowania lub średniej arytmetycznej cen wszystkich złożonych ofert niepodlegających odrzuceniu na podstawie art. 226 ust. 1 pkt 1 i 10 ustawy Pzp, zamawiający zwraca się o udzielenie wyjaśnień, o których mowa w art. 224 ust. 1 ustawy Pzp, chyba że rozbieżność wynika z okoliczności oczywistych, które nie wymagają wyjaśnienia (art. 224 ust. 2 pkt 1 ustawy Pzp).

Ze względu na użycie przez ustawodawcę w spójnika „lub” wyrażenie to musi być traktowane jako alternatywa nierozłączna, a więc wystarczy, aby zaszła

jedna z tych przesłanek, żeby zamawiający był obowiązany zwrócić się o udzielenie wyjaśnień, w tym złożenie dowodów, dotyczących wyliczenia ceny.

KIEDY „ROZBIEŻNOŚĆ WYNIKA Z OKOLICZNOŚCI OCZYWISTYCH, KTÓRE NIE WYMAGAJĄ WYJAŚNIENIA”

Do „okoliczności oczywistych” należy zaliczyć sytuację, gdy jeden z wykonawców zaoferował cenę na tyle wysoką i niewystępującą w realiach rynkowych, że gdyby zamawiający uwzględnił cenę tego wykonawcy ustalając średnią arytmetyczną cen wszystkich złożonych ofert, cena każdej pozostałej oferty byłaby niższa o co najmniej 30% od tej średniej.

Do „okoliczności oczywistych” należy zaliczyć również sytuację, gdy wskutek zawyżenia wartości zamówienia, cena całkowita oferty jest niższa o co najmniej 30% od wartości zamówienia powiększonej o należny podatek od towarów i usług.

WARTOŚĆ ZAMÓWIENIA ZAKTUALIZOWANA

Zgodnie z art. 224 ust. 2 pkt 2 ustawy Pzp, w przypadku gdy cena całkowita oferty złożonej w terminie jest niższa o co najmniej 30% od wartości zamówienia powiększonej o należny podatek od towarów i usług, zaktualizowanej z uwzględnieniem okoliczności, które nastąpiły po wszczęciu

postępowania, w szczególności istotnej zmiany cen rynkowych, zamawiający może zwrócić się o udzielenie wyjaśnień, o których mowa w art. 224 ust. 1 ustawy Pzp.

Celem art. 224 ust. 2 pkt 2 ustawy Pzp jest ustalenie czy cena złożonej oferty uwzględnia okoliczności, które nastąpiły po wszczęciu postępowania, i których osoba dokonująca ustalenia wartości zamówienia, działając z należytą starannością, nie mogła przewidzieć, w szczególności istotne zmiany cen rynkowych.

ZWRÓCENIE SIĘ ZAMAWIAJĄCEGO O UDZIELENIE WYJAŚNIEŃ, W TYM ZŁOŻENIE DOWODÓW, DOTYCZĄCYCH WYLICZENIA CENY LUB KOSZTU

Wezwanie nie może być ogólnikowe.

Zamawiający powinien wskazać elementy oferty, które mają zostać przez wykonawcę wyjaśnione i dowiedzione. Takie działanie wynika z art. 224 ust. 1 ustawy Pzp, który wymaga, aby zamawiający zwrócił się o udzielenie wyjaśnień, w tym złożenie dowodów, dotyczących wyliczenia ceny lub kosztu.

Trudno bowiem oczekiwać od wykonawcy składania wyjaśnień i przedstawiania dowodów, w sytuacji, gdy zamawiający w wezwaniu nie wskazał elementów dotyczących wyliczenia ceny lub kosztu, które wydają się rażąco

niskie w stosunku do przedmiotu zamówienia i budzą wątpliwości zamawiającego co do możliwości wykonania przedmiotu zamówienia zgodnie z wymaganiami określonymi przez zamawiającego lub wynikającymi z odrębnych przepisów.

Wezwanie nie może być ogólnikowe zwłaszcza w sytuacji, gdy zamawiający dysponuje kosztorysem ofertowym, a nie tylko samym formularzem cenowym. Jeżeli zamawiający w wezwaniu nie wskaże, o jakie konkretnie elementy ceny lub kosztu, lub ich istotnych części składowych, chodzi, wykonawca ma prawo dokonać wyjaśnienia w zakresie elementów wybranych przez siebie i które sam uważa za istotne. W takim przypadku zarzut, iż wykonawca nie udzielił wyjaśnień, będzie nieuzasadniony.

Z art. 224 ust. 5 ustawy Pzp wynika, że obowiązek wykazania, że oferta nie zawiera rażąco niskiej ceny lub kosztu spoczywa na wykonawcy. Wykonawca będzie w stanie wywiązać się z tego obowiązku, gdy zamawiający w wezwaniu wskaże, jakie elementy ceny lub kosztu, lub ich istotnych części składowych, podlegają wyjaśnieniu. Brak złożenia dowodów na potwierdzenie wyjaśnień dotyczących ceny nie skutkuje odrzuceniem oferty jedynie w sytuacji, gdy z ich treści można wyczytać takie informacje, które tłumaczą sposób kalkulacji zaoferowanej ceny (zob. wyrok z dnia 2 kwietnia 2015 r., KIO 547/15).

CZY WYJAŚNIENIA WYKONAWCY ZAWSZE POWINNY BYĆ WYCZERPUJĄCE I MIEĆ CHARAKTER SKONKRETYZOWANYCH INFORMACJI ODNOSZĄCYCH SIĘ DO SYTUACJI WYKONAWCY

Warunkiem wezwania wykonawcy na podstawie art. 224 ust. 1 ustawy Pzp jest powzięcie przez zamawiającego w toku badania ofert wątpliwości co do realności zaoferowanej ceny, kosztu lub istotnej części składowej.

Złożone przez wykonawcę wyjaśnienia w zakresie ceny oferty lub kosztu, lub ich istotnych części składowych, powinny być konkretne, wyczerpujące i rozwiewające wątpliwości zamawiającego co do możliwości wykonania przedmiotu zamówienia zgodnie z wymaganiami zamawiającego określonymi w SIWZ lub wynikającymi z odrębnych przepisów. To na wykonawcy bowiem ciąży obowiązek wykazania, jakie obiektywne czynniki pozwoliły mu na obniżenie ceny oferty oraz w jakim stopniu dzięki tym czynnikom cena oferty została obniżona (wyrok z dnia 2 lutego 2016 r., KIO 66/16).

W wyroku z dnia 20 grudnia 2012 r., KIO 2712/12, Krajowa Izba Odwoławcza zwróciła uwagę, że „celem złożenia wyjaśnień jest umożliwienie zamawiającemu zweryfikowania poprawności dokonanej przez wykonawcę kalkulacji ceny, a nie złożenie ogólnego zapewnienia, że wykonawca wykona zamówienie za oszacowaną przez siebie cenę. (...) z tego powodu powinny być wyczerpujące, konkretne i przekonujące, ujawniające najważniejsze składniki

cenotwórcze, jak przykładowo koszt pracowników, zaangażowania odpowiedniego sprzętu, czy wreszcie marżę wykonawcy. W przeciwnym wypadku wyjaśnienia będą miały jedynie charakter iluzorycznych i nie będą stanowiły wyjaśnienia elementów oferty, mających wpływ na wysokość cen”.

Nie jest zatem wystarczające złożenie jakichkolwiek wyjaśnień, lecz wyjaśnień odpowiednio umotywowanych, przekonujących, że zaproponowana oferta nie zawiera rażąco niskiej ceny.

Zdawkowe i ogólne wyjaśnienia wykonawcy nie potwierdzają, że zaoferowana cena lub koszt, lub ich istotne części składowe, nie są rażąco niskie w stosunku do przedmiotu zamówienia. Wyjaśnienia wykonawcy powinny być wyczerpujące, mieć charakter skonkretyzowanych informacji odnoszących się do sytuacji wykonawcy, do konkretnych elementów kalkulacyjnych, które miały wpływ na wysokość zaoferowanej ceny.

Zgodnie z ugruntowanym stanowiskiem orzecznictwa złożenie wyjaśnień, które nie rozpraszają wątpliwości zamawiającego, co do rynkowego charakteru ceny oferty, zrównane jest w skutkach z niezłożeniem wyjaśnień i powoduje odrzucenie oferty na podstawie art. 226 ust. 1 pkt 8 w zw. z art. 224 ust. 6 ustawy Pzp (por. wyrok z dnia 13 października 2014 r., KIO 2031/14).

Wyjaśnienia muszą być też poparte dowodami, co jasno i wyraźnie wynika z art. 224 ust. 1 ustawy Pzp oraz z wezwania wystosowanego przez zamawiającego. W razie przedłożenia przez wykonawcę ogólnikowych wyjaśnień nie popartych dowodami, w należy uznać, iż wykonawca ten

żądanych wyjaśnień nie złożył i tym samym nie obalił domniemania rażąco niskiej ceny, a zatem jego oferta podlega odrzuceniu w oparciu o art. 224 ust. 6 ustawy Pzp.

Wyjaśnienia dotyczące elementów oferty, które miały wpływ na kalkulację ceny, powinny wskazywać i omawiać przynajmniej podstawowe elementy cenotwórcze (zob. wyrok z dnia 8 sierpnia 2011 r., KIO 1587/11).

Wykonawca może w wyjaśnieniach podać również inne, niż żądał zamawiający, obiektywne czynniki oraz złożyć inne, niż żądał zamawiający, dowody mające wpływ na zaoferowaną cenę lub koszt, lub ich istotne części składowe.

Zamawiający powinien wyznaczyć termin złożenia wyjaśnień i dowodów, który obiektywnie umożliwi wykonawcy wykonanie obowiązku zgodnie z żądaniem zamawiającego. Termin ten powinien być rozsądny i realny, czyli taki, aby w toku normalnych czynności wykonawca mógł przygotować wyjaśnienia, a następnie przekazać je we właściwej formie, treści i terminie do zamawiającego (zob. uchwałę z dnia 18 maja 2017 r., KIO/KD 18/17).

ODRZUCENIE OFERTY, JEŻELI ZAWIERA RAŻĄCO NISKĄ CENĘ LUB KOSZT W STOSUNKU DO PRZEDMIOTU ZAMÓWIENIA

Na podstawie art. 226 ust. 1 pkt 8 ustawy Pzp zamawiający odrzuca ofertę, jeżeli zawiera rażąco niską cenę lub koszt w stosunku do przedmiotu zamówienia. Przepis art. 226 ust. 1 pkt 8 ustawy Pzp obejmuje również sytuację określoną w art. 224 ust. 6 ustawy Pzp, gdy wykonawca nie udzielił wyjaśnień lub jeżeli dokonana ocena wyjaśnień wraz ze złożonymi dowodami potwierdza, że oferta zawiera rażąco niską cenę lub koszt w stosunku do przedmiotu zamówienia.

Zamawiający odrzuca ofertę wykonawcy, który nie udzielił wyjaśnień lub jeżeli dokonana ocena wyjaśnień wraz ze złożonymi dowodami potwierdza, że oferta zawiera rażąco niską cenę lub koszt w stosunku do przedmiotu zamówienia.

Sytuacja prawna wykonawcy, który w odpowiedzi na wezwanie zamawiającego do złożenia wyjaśnień, w tym dowodów, w przedmiocie rażąco niskiej ceny, w ogóle ich nie złożył oraz wykonawcy, który złożył wyjaśnienia wraz z dowodami ogólnikowe, jest taka sama. W obu bowiem przypadkach oferta wykonawcy podlega odrzuceniu (zob. wyrok z dnia 19 maja 2016 r., KIO 722/16).

W przypadku art. 224 ust. 6 ustawy Pzp chodzi o złożenie wyjaśnień, które w sposób niebudzący wątpliwości pozwalają na ocenę, czy zaoferowana cena lub koszt, lub ich istotne części składowe, wydają się rażąco niskie w stosunku do przedmiotu zamówienia i budzą wątpliwości zamawiającego co do możliwości

wykonania przedmiotu zamówienia zgodnie z wymaganiami określonymi przez zamawiającego lub wynikającymi z odrębnych przepisów.

PONOWNE WEZWANIE WYKONAWCY DO ZŁOŻENIA DODATKOWYCH WYJAŚNIEŃ

Przepis art. 224 ust. 1 ustawy Pzp nie zawiera ograniczenia co do jednokrotnego wezwania wykonawcy do złożenia wyjaśnień w zakresie rażąco niskiej ceny. Zgodnie jednak z jednolitą linią orzeczniczą przyjmuje się, że biorąc pod uwagę, iż wezwanie kierowane jest do profesjonalnego uczestnika obrotu gospodarczego, wobec którego stosowany jest miernik podwyższonej staranności (art. 355 § 2 k.c.), a także mając na uwadze zasady równego traktowania wykonawców i uczciwej konkurencji, wezwanie w przedmiocie rażąco niskiej ceny należy, co do zasady, kierować do wykonawcy jednokrotnie.

Zamawiający może wezwać ponownie do złożenia wyjaśnień tylko tego wykonawcę, który rzetelnie złożył pierwsze wyjaśnienia, a nie takiego, który, uchylając się od udzielenia szczegółowych informacji i przedstawienia dowodów, złożył wyjaśnienia w sposób zdawkowy i ogólnikowy.

Powtórne wezwanie jest zatem możliwe, jeśli złożone wyjaśnienia rodzą u zamawiającego kolejne wątpliwości, na przykład, gdy treść wyjaśnień jest niejasna dla zamawiającego i oczekuje on doprecyzowania niektórych zagadnień.

Kolejne wezwania do wyjaśnienia tego samego zakresu informacji, przy niestarannej postawie wykonawcy, uznać należy za dokonywane z naruszeniem zasady równego traktowania wykonawców. Innymi słowy, brak rzetelności i staranności po stronie wykonawcy nie może uzasadniać kierowania do niego kolejnych wezwań w trybie art. 224 ust. 1 ustawy Pzp.

W wyroku z dnia 24 listopada 2017 r., KIO 2380/17, Krajowa Izba Odwoławcza uznała, że „nie jest rolą zamawiającego przejęcie od wykonawcy inicjatywy w wyjaśnieniu rażąco niskiej ceny i kierowanie wezwań „do skutku”. Kolejne wezwania do wyjaśnienia tego samego zakresu informacji, przy niestarannej postawie wykonawcy, uznać należy za dokonywane z naruszeniem art. 90 ust. 1 i 2 Pzp2004 w zw. z art. 7 ust. 1 Pzp2004. Innymi słowy, brak rzetelności i staranności po stronie wykonawcy nie może uzasadniać kierowania do niego kolejnych wezwań w trybie art. 90 ust. 1 Pzp2004. Z powyższego płynie jednoznaczny wniosek, że wykonawca, który nie sprostą obowiązkowi wyrażonemu w art. 90 ust. 2 Pzp2004 musi liczyć się z negatywnymi konsekwencjami w postaci odrzucenia jego oferty.”

W wyroku z dnia 13 października 2014 r., KIO 2025/14, Krajowa Izba Odwoławcza uznała natomiast, że „Zamawiający nie może wzywać jednak wykonawcy kilkakrotnie do uszczegółowienia i skonkretyzowania ogólnikowych twierdzeń podanych wcześniej. Powyższe prowadzi bowiem do naruszenia zasady uczciwej konkurencji i równego traktowania wykonawców, poprzez sugerowanie wykonawcy, jakie wyjaśnienia powinien ostatecznie

złożyć. W orzecznictwie wskazuje się, że ponowne wezwanie do złożenia wyjaśnień w zakresie rażąco niskiej ceny może dotyczyć wykonawcy, który rzetelnie złożył pierwsze wyjaśnienia, a nie takiego, który uchyla się od udzielenia szczegółowych informacji i przedstawia wyjaśnienia w sposób zdawkowy i ogólnikowy”.

W wyroku z dnia 3 lutego 2016 r., KIO 77/16, Krajowa Izba Odwoławcza zwróciła uwagę, że przepis art. 90 ust. 1 Pzp2004 „pozwała zamawiającemu na skierowanie do wykonawcy wezwania do złożenia dodatkowych wyjaśnień dotyczących kalkulacji ceny, jednak w sytuacji, gdy wykonawca złożył rzetelne, szczegółowe wyjaśnienia poparte dowodami, ale jakieś elementy tych wyjaśnień budzą jego wątpliwości, czy wymagają doprecyzowania. Jest to prawo zamawiającego, a nie jego obowiązek. Uprawnienie to nie może jednak prowadzić do naruszenia zasady równego traktowania wykonawców w postępowaniu, do czego mogłoby dojść, gdyby zamawiający zwracając się powtórnie o wyjaśnienia sugerował wykonawcy, jakie wyjaśnienia powinien ostatecznie złożyć. Mając na uwadze dyspozycję art. 90 ust. 3 Pzp2004, zgodnie z którą w sytuacji, gdy wykonawca wezwany przez zamawiającego do złożenia wyjaśnień w zakresie elementów oferty mających wpływ na wysokość ceny nie złoży wyjaśnień lub jeżeli dokonana ocena wyjaśnień wraz z dostarczonymi dowodami potwierdza, że oferta zawiera rażąco niską cenę w stosunku do przedmiotu zamówienia, zamawiający odrzuca ofertę takiego wykonawcy, Krajowa Izba Odwoławcza stwierdziła, że w sytuacji, gdy wykonawca nie dołożył należytej staranności przy składaniu wyjaśnień, nie dostarczył też

zamawiającemu dowodów potwierdzających realność zaoferowanej ceny, brak jest podstaw do nakładania na zamawiającego obowiązku ponownego wzywania wykonawcy do składania wyjaśnień w tym zakresie.

Obowiązek wezwania do złożenia dodatkowych wyjaśnień zachodzi również w sytuacji, gdy sam zamawiający nie poinformował wykonawcy, jakie elementy oferty budzą jego wątpliwości co do ewentualnego rażącego zaniżenia oferty, a wezwanie miało ogólny charakter (zob. wyrok z dnia 16 października 2017 r., KIO 2030/17).

CZY ZAMAWIAJĄCY W PROCEDURZE BADANIA RAŻĄCO NISKIEJ CENY MOŻE BADAĆ CENY JEDNOSTKOWE

Co do zasady rażąco niska cena odnosi się co do całości wynagrodzenia, niemniej jednak w pewnych przypadkach przepisy ustawy Pzp mogą się odnosić w zakresie rażąco niskiej ceny również w odniesieniu do istotnej części składowej ceny (zob. art. 90 ust. 1 Pzp2004). W szczególności dotyczy tu sytuacji, gdy mamy do czynienia z istotnym elementem zamówienia.

W celu ustalenia, czy zaoferowana cena lub koszt, lub ich istotne części składowe są rażąco niskie w stosunku do przedmiotu zamówienia, zamawiający może zatem badać ceny jednostkowe, które mogą mieć również cechy samodzielnych cen za wykonanie poszczególnych świadczeń składających się na złożone zamówienie.

W wyroku z dnia 24 sierpnia 2012 r., KIO 1734/12, Krajowa Izba Odwoławcza uznała, że ceny jednostkowe mogą mieć cechy samodzielnych cen za wykonanie poszczególnych dostaw składających się na złożone zamówienie i być rozpatrywane w kategorii rażąco niskiej ceny w odniesieniu do danego elementu dostawy. Stanowisko wyrażone w wyroku KIO 1734/12 zostało podtrzymane przez Sąd Okręgowy w Olsztynie w wyroku z dnia 15 listopada 2012 r., V Ga 106/12, niepubl.

W wyroku z dnia 24 września 2014 r., KIO 1844/14, Krajowa Izba Odwoławcza uznała, że „zaofertowane przez odwołującego ceny jednostkowe mogły budzić uzasadnione wątpliwości zamawiającego i zasadnie stały się podstawą do wezwania odwołującego do wyjaśnień elementów oferty mających wpływ na cenę”.

Za prawidłowy Krajowa Izba Odwoławcza uznała sposób, w jaki zamawiający dokonał wezwania. Zamawiający w wezwaniu w sposób niebudzący wątpliwości wskazał wykonawcy, w jakim zakresie oczekuje wyjaśnień i jakie elementy powinna zawierać przedstawiona kalkulacja. W wyjaśnieniach wykonawca (odwołujący) nie wykazał realności zaofertowanych cen jednostkowych kwestionowanych przez zamawiającego, a wskazane przez niego w wyjaśnieniach okoliczności nie uzasadniają określenia cen na poziomie 1,05 zł.

Wyjaśnienia złożone przez odwołującego w żaden sposób nie uzasadniały wyceny wykonania 1 km pasa płużenia, 1 km pasa posypywania chlorkiem sodu w trakcie płużenia, 1 km pasa posypywania mieszanką chlorku sodu z

chlorkiem wapnia w trakcie płuzenia czy 1 km pasa posypywania kruszywem na jedynie 1,05 zł.

Krajowa Izba Odwoławcza uznała, że przyjęcie, że możliwe jest wykonanie tych usług za cenę określoną przez odwołującego byłoby sprzeczne z zasadami doświadczenia życiowego. Na nierealność oferowanych cen wskazuje wycena 1 km pasa posypywania chlorkiem sodu w trakcie płuzenia na 1,05 zł, podczas gdy 1 km pasa posypywania chlorkiem sodu bez płuzenia odwołujący wycenił na 949,49 zł.

W wyroku z dnia 12 marca 2013 r., KIO 437/13, Krajowa Izba Odwoławcza zwróciła natomiast uwagę, że „W orzecznictwie i doktrynie mających za przedmiot kwestie związane z pojęciem rażąco niskiej ceny podkreśla się, iż ceną rażąco niską jest cena nierealistyczna, a więc taka, która prowadzi do zachwiania ekwiwalentności wzajemnych świadczeń stron stosunku zobowiązaniowego.

W ocenie Krajowej Izby Odwoławczej dokonana przez Zamawiającego ocena złożonych wyjaśnień była prawidłowa. Nie sposób bowiem założyć, iż jednostkowa cena nie pozwalająca nawet na pokrycie kosztów paliwa, przy wielu dodatkowych i koniecznych elementów wchodzących w zakres świadczenia (materiały, czynności dezynfekcji, koszty stałe) nie może zostać uznana za rażąco niską”.

WNIOSKI

1. Celem zwrócenia się zamawiającego o udzielenie wyjaśnień, w tym złożenie dowodów, jest ustalenie, czy za zaoferowaną cenę, koszt lub ich istotne części składowe, wykonawca wykona należycie zamówienie.
2. Zgodnie z art. 224 ust. 5 ustawy Pzp obowiązek wykazania, że oferta nie zawiera rażąco niskiej ceny lub kosztu spoczywa na wykonawcy.
3. Cena rażąco niska to cena nie pozwalająca na pokrycie kosztów zrealizowanego zamówienia. To samo należy odnieść do istotnych części składowych ceny, w tym cen jednostkowych lub kosztu.
4. Istotnymi częściami składowymi ceny lub kosztu w rozumieniu art. 224 ust. 1 ustawy Pzp będą te części składowe ceny lub kosztu, które ze względu na ich wartość, a także wielkość lub rozmiar, a tym samym znaczący udział w całości zamówienia, mają wpływ na wykonanie zamówienia.
5. Do „okoliczności oczywistych” należy zaliczyć sytuację, gdy jeden z wykonawców zaoferował cenę na tyle wysoką i niewystępującą w realiach rynkowych, że gdyby zamawiający uwzględnił cenę tego wykonawcy ustalając średnią arytmetyczną cen wszystkich złożonych ofert, cena każdej pozostałej oferty byłaby niższa o co najmniej 30% od tej średniej.

6. Do „okoliczności oczywistych” należy zaliczyć również sytuację, gdy wskutek zawyżenia wartości zamówienia, cena całkowita oferty jest niższa o co najmniej 30% od wartości zamówienia powiększonej o należny podatek od towarów i usług.
7. Zamawiający może wezwać ponownie do złożenia wyjaśnień tylko tego wykonawcę, który rzetelnie złożył pierwsze wyjaśnienia, a nie takiego, który, uchylając się od udzielenia szczegółowych informacji i przedstawienia dowodów, złożył wyjaśnienia w sposób zdawkowy i ogólnikowy. Powtórne wezwanie jest zatem możliwe, jeśli złożone wyjaśnienia rodzą u zamawiającego kolejne wątpliwości, na przykład gdy treść wyjaśnień jest niejasna dla zamawiającego i oczekuje on doprecyzowania niektórych zagadnień.
8. Obowiązek wezwania do złożenia dodatkowych wyjaśnień zachodzi również w sytuacji, gdy sam zamawiający nie poinformował wykonawcy, jakie elementy oferty budzą jego wątpliwości co do ewentualnego rażącego zaniżenia oferty, a wezwanie miało ogólny charakter.
9. Zaoferowane przez wykonawcę ceny jednostkowe mogą budzić uzasadnione wątpliwości zamawiającego i być podstawą do wezwania wykonawcy do udzielenia wyjaśnień, w tym złożenia dowodów, dotyczących wyliczenia ceny lub kosztu.

JÓZEF EDMUND NOWICKI

Rażąco niska cena oferty w postępowaniu o udzielenie zamówienia publicznego

Zawarte w opracowaniu teksty i sygnatury orzeczeń Krajowej Izby Odwoławczej pochodzą z bazy orzeczeń Krajowej Izby Odwoławczej dostępnej na stronie internetowej Urzędu Zamówień Publicznych www.uzp.gov.pl, orzeczeń NSA lub WSA z Centralnej Bazy Orzeczeń Sądów Administracyjnych dostępnej na stronie internetowej www.nsa.gov.pl, orzeczeń SA z bazy Portalu Orzeczeń Sądów Powszechnych dostępnej na stronie internetowej www.orzeczenia.ms.gov.pl, a orzeczeń Sądu Najwyższego z bazy orzeczeń dostępnej na stronie internetowej www.sn.pl

OGÓLNOPOLSKA KONFERENCJA ZAMÓWIEŃ PUBLICZNYCH

Kluczowe procedury Certyfikacja wykonawców zamówień publicznych Rejestr umów

3 marca 2026 r.

www.szkoleniaekspert.pl

LISTA SPRAWDZAJĄCA

Żądanie od wykonawcy wyjaśnień, w tym złożenia dowodów w zakresie wyliczenia ceny lub kosztu, lub ich istotnych części składowych oraz ocena złożonych wyjaśnień i dowodów

LISTA SPRAWDZAJĄCA

Żądanie od wykonawcy wyjaśnień, w tym złożenia dowodów w zakresie wyliczenia ceny lub kosztu, lub ich istotnych części składowych oraz ocena złożonych wyjaśnień i dowodów

Przepis ustawy Pzp		Komentarz	TAK/NIE
Czynności sprawdzające przed żądaniem od wykonawcy wyjaśnień, w tym złożenia dowodów w zakresie wyliczenia ceny lub kosztu, lub ich istotnych części składowych			
Art. 224 ust. 1 Pzp	Jak zdefiniować pojęcie „rażąco niskiej ceny”	Celem art. 224 ust. 1 Pzp jest ustalenie, czy za zaoferowaną cenę, koszt lub ich istotne części składowe, wykonawca wykona należycie zamówienie. W pierwszej kolejności należy rozważyć co oznacza termin „rażąco niska cena” używany w powyżej przywołanych przepisach. Jak trafnie zauważono w wyroku Sądu Okręgowego w Katowicach z 28 kwietnia 2008 r., XIX Ga 128/08, przepisy ustawy Pzp nie określają definicji pojęcia rażąco niskiej ceny. Punktem odniesienia do jej określenia jest przedmiot zamówienia i przyjąć można, że cena rażąco niska to taka, która jest nierealistyczna, niewiarygodna w porównaniu do cen rynkowych podobnych zamówień i ewentualnie innych ofert złożonych w toku postępowania o udzielenie zamówienia publicznego. Przy braku takiej legalnej definicji „rażąco niskiej ceny” orzecznictwo sądów okręgowych oraz Krajowej Izby Odwoławczej, a wcześniej orzecznictwo arbitrażowe, wypracowało pewne cząstkowe lub opisowe rozumienie tego	

LISTA SPRAWDZAJĄCA

Żądanie od wykonawcy wyjaśnień, w tym złożenia dowodów w zakresie wyliczenia ceny lub kosztu, lub ich istotnych części składowych oraz ocena złożonych wyjaśnień i dowodów

		pojęcia. W wyroku z dnia 28 marca 2013 r., KIO 592/13 zwrócono uwagę, że o cenie rażąco niskiej można mówić wówczas, gdy oczywiste jest, że przy zachowaniu reguł rynkowych wykonanie umowy przez wykonawcę byłoby dla niego nieopłacalne. W wyroku z dnia 4 sierpnia 2011 r., KIO 1562/11, wskazano natomiast, że cena rażąco niska w stosunku do przedmiotu zamówienia będzie ceną odbiegającą od jego wartości, a rzeczona różnica nie będzie uzasadniona obiektywnymi względami pozwalającymi danemu wykonawcy, bez strat i finansowania wykonania zamówienia z innych źródeł niż wynagrodzenie umowne, zamówienie to wykonać. W podsumowaniu stwierdzono, że cena rażąco niska jest ceną nierealistyczną, nieadekwatną do zakresu i kosztów prac składających się na dany przedmiot zamówienia, zakładającą wykonanie zamówienia poniżej jego rzeczywistych kosztów i w takim sensie nie jest ceną rynkową, tzn. generalnie niewystępującą na rynku, na którym ceny wyznaczane są m.in. poprzez ogólną sytuację gospodarczą panującą w danej branży i jej otoczeniu biznesowym, postęp technologiczno-organizacyjny oraz obecność i funkcjonowanie uczciwej konkurencji podmiotów racjonalnie na nim działających. Podobnie orzekł Sąd Okręgowy w Katowicach w wyroku z dnia 30 stycznia 2007 r., XIX Ga 3/07, stwierdzając, że o cenie rażąco niskiej można mówić wówczas, gdy oczywiste jest, że przy zachowaniu reguł rynkowych	
--	--	---	--

LISTA SPRAWDZAJĄCA

Żądanie od wykonawcy wyjaśnień, w tym złożenia dowodów w zakresie wyliczenia ceny lub kosztu, lub ich istotnych części składowych oraz ocena złożonych wyjaśnień i dowodów

		wykonanie umowy przez wykonawcę byłoby dla niego nieopłacalne. Rażąco niska cena jest to cena niewiarygodna, oderwana całkowicie od realiów rynkowych. Przykładem może być oferowanie towarów poniżej kosztów zakupu lub wytworzenia albo oferowanie usług za symboliczną kwotę. Sąd Okręgowy w Krakowie w uzasadnieniu wyroku z dnia 23 kwietnia 2009 r., XII Ga 88/09 wskazał następujące kryteria określające cenę rażąco niską: odbieganie całkowitej ceny oferty od cen obowiązujących na danym rynku w taki sposób, że nie ma możliwości realizacji zamówienia przy założeniu osiągnięcia zysku, zaoferowanie ceny, której realizacja nie pozwala na utrzymanie rentowności wykonawcy na tym zadaniu, niewiarygodność ceny z powodu oderwania jej od realiów rynkowych.	
Art. 224 ust. 1 Pzp	Czy zaoferowana cena lub koszt, lub ich istotne części składowe, rzeczywiście wydają się rażąco niskie w stosunku do przedmiotu zamówienia lub budzą (uzasadnione) wątpliwości co do możliwości wykonania przedmiotu zamówienia	Żądanie od wykonawcy wyjaśnień, w tym złożenia dowodów w zakresie wyliczenia ceny lub kosztu, lub ich istotnych części składowych, musi być uzasadnione. Wezwanie w sprawie rażąco niskiej ceny nie może być dokonane w dowolnych okolicznościach Użyte w art. 224 ust. 1 Pzp wyrażenia „wydają się rażąco niskie w stosunku do przedmiotu zamówienia lub budzą wątpliwości zamawiającego co do możliwości wykonania przedmiotu zamówienia zgodnie z wymaganiami określonymi w dokumentach zamówienia lub wynikającymi z odrębnych przepisów” nie może dotyczyć przypadku, gdy cena całkowita oferty złożonej w terminie jest	

LISTA SPRAWDZAJĄCA

Żądanie od wykonawcy wyjaśnień, w tym złożenia dowodów w zakresie wyliczenia ceny lub kosztu, lub ich istotnych części składowych oraz ocena złożonych wyjaśnień i dowodów

	zgodnie z wymaganiami określonymi w dokumentach zamówienia lub wynikającymi z odrębnych przepisów	niższa o 5% od wartości zamówienia powiększonej o należny podatek od towarów i usług, ustalonej przed wszczęciem postępowania lub średniej arytmetycznej cen wszystkich złożonych ofert niepodlegających odrzuceniu na podstawie art. 226 ust. 1 pkt 1 i 10 Pzp. W takim przypadku należy uznać, że wykonawca oferuje cenę rynkową, a więc powszechnie akceptowaną na rynku przez ogół nabywców. W wyroku z dnia 16 czerwca 2020 r., KIO 709/20, KIO 715/20, Krajowa Izba Odwoławcza uznała, że cena całkowita oferty niższa o 6,5% od wartości zamówienia powiększonej o należny podatek od towarów i usług, ustalonej przed wszczęciem postępowania zgodnie z art. 35 ust. 1 i 2 Pzp i 1,5% niższa od średniej arytmetycznej cen wszystkich złożonych ofert, nie może być uznana za cenę, która wydaje się rażąco niskie w stosunku do przedmiotu zamówienia lub budzi wątpliwości zamawiającego co do możliwości wykonania przedmiotu zamówienia zgodnie z wymaganiami określonymi w SWZ. W takim przypadku żądanie od wykonawcy wyjaśnień, w tym złożenia dowodów w zakresie wyliczenia ceny będzie nieuprawnione. Taka cena jest najbardziej zbliżona do wartości zamówienia powiększonej o należny podatek od towarów i usług i niemal zbieżna ze średnią arytmetyczną cen wszystkich złożonych ofert niepodlegających odrzuceniu na podstawie art. 226 ust. 1 pkt 1 i 10 Pzp. Taki stosunek ceny do wartości	
--	---	---	--

LISTA SPRAWDZAJĄCA

Żądanie od wykonawcy wyjaśnień, w tym złożenia dowodów w zakresie wyliczenia ceny lub kosztu, lub ich istotnych części składowych oraz ocena złożonych wyjaśnień i dowodów

		zamówienia powiększonej o należny podatek od towarów i usług, a także średniej arytmetycznej cen wszystkich złożonych ofert, nie dawał podstaw do uznania, że cena całkowita mogła wydawać się rażąco niska, a tym samym żądania od wykonawcy wyjaśnień, w tym złożenia dowodów w zakresie wyliczenia ceny.	
Art. 224 ust. 1 Pzp	Czy części składowe ceny lub kosztu są istotnymi częściami składowymi	W wyroku z dnia 18 stycznia 2019 r., KIO 2678/18, Krajowa Izba Odwoławcza uznała, że pojęcie „istotności” części składowej ceny lub kosztu „należy interpretować również poprzez odniesienie się do „istotności” części przedmiotu zamówienia, przynależnej danej części składowej ceny lub kosztu. Jeżeli określone prace w ramach realizacji zamówienia mają dla zamawiającego istotne znaczenie, to powinien on mieć prawo zbadania czy za prace te wykonawca oferuje cenę, która nie została przez niego rażąco zaniżona. Wskazując ponownie na unormowanie zawarte w art. 90 ust. 1 Pzp2004 należy podkreślić, iż jest tam mowa o wątpliwościach zamawiającego co do możliwości wykonania przedmiotu zamówienia zgodnie z wymaganiami określonymi przez zamawiającego lub wynikającymi z odrębnych przepisów. Nie chodzi jedynie o wątpliwości co do tego, czy zamówienie lub jego część w ogóle zostanie przez wykonawcę zrealizowana, ale także o wątpliwości co do tego, czy realizacja zamówienia lub jego części (za daną cenę) będzie należyta.” Za istotną część składową zaoferowanej ceny lub kosztu należy uznać również	

LISTA SPRAWDZAJĄCA

Żądanie od wykonawcy wyjaśnień, w tym złożenia dowodów w zakresie wyliczenia ceny lub kosztu, lub ich istotnych części składowych oraz ocena złożonych wyjaśnień i dowodów

		koszty pracy. W przypadku zamówień na roboty budowlane lub usługi, zamawiający jest obowiązany żądać wyjaśnień, w tym złożenia dowodów w zakresie wyliczenia ceny lub kosztu, lub ich istotnych części składowych, również w zakresie zgodności z przepisami dotyczącymi kosztów pracy, których wartość przyjęta do ustalenia ceny nie może być niższa od minimalnego wynagrodzenia za pracę albo minimalnej stawki godzinowej, ustalonych na podstawie przepisów ustawy z dnia 10 października 2002 r. o minimalnym wynagrodzeniu za pracę lub przepisów odrębnych właściwych dla spraw, z którymi związane jest realizowane zamówienie oraz zgodności z przepisami z zakresu prawa pracy i zabezpieczenia społecznego, obowiązującymi w miejscu, w którym realizowane jest zamówienie (art. 224 ust. 4 Pzp). W ocenie Urzędu Zamówień Publicznych „Szczególnym czynnikiem, który należy wyróżnić obok kosztów pracy ze względu na możliwą wzajemną relację, jest pomoc publiczna. Zamawiający mogą dla przykładu uzyskiwać dofinansowanie wynagrodzenia osób niepełnosprawnych na podstawie przepisów ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz.U. z 2011 r. nr 127 poz. 721, z późn. zm.). W tym kontekście ważne jest podkreślenie, że wykonawca może uzasadnić niskie koszty pracy pomocą publiczną, która została mu przyznana, a nie zamiarem ubiegania się o taką pomoc. Jedynie w takim przypadku	
--	--	---	--

LISTA SPRAWDZAJĄCA

Żądanie od wykonawcy wyjaśnień, w tym złożenia dowodów w zakresie wyliczenia ceny lub kosztu, lub ich istotnych części składowych oraz ocena złożonych wyjaśnień i dowodów

		możliwe jest bowiem definitywne ustalenie udziału wykonawcy w ponoszeniu kosztów wynagrodzenia pracowników, względem których przyznawane jest dofinansowanie, a informacja ta jest niezbędna dla zamawiającego w procesie oceny czy cena lub koszt są rażąco niskie”.	
Art. 224 ust. 2 pkt 1 Pzp	Czy występująca rozbieżność pomiędzy ceną całkowitą danej oferty złożonej w terminie a wartością zamówienia powiększoną o należny podatek od towarów i usług, ustalonej przed wszczęciem postępowania lub średnią arytmetyczną cen wszystkich złożonych ofert niepodlegających odrzuceniu na podstawie art. 226 ust. 1 pkt 1 i 10 Pzp, wynika z okoliczności oczywistych, które nie wymagają wyjaśnienia	W przypadku gdy cena całkowita oferty złożonej w terminie jest niższa o co najmniej 30% od wartości zamówienia powiększonej o należny podatek od towarów i usług, ustalonej przed wszczęciem postępowania lub średniej arytmetycznej cen wszystkich złożonych ofert niepodlegających odrzuceniu na podstawie art. 226 ust. 1 pkt 1 i 10 Pzp, zamawiający zwraca się o udzielenie wyjaśnień, o których mowa w art. 224 ust. 1 Pzp, chyba że rozbieżność wynika z okoliczności oczywistych, które nie wymagają wyjaśnienia (art. 224 ust. 2 pkt 1 Pzp). Ze względu na użycie przez ustawodawcę w spójnika „lub” wyrażenie to musi być traktowane jako alternatywa nierozłączna, a więc wystarczy, aby zaszła jedna z tych przesłanek, żeby zamawiający był obowiązany zwrócić się o udzielenie wyjaśnień, w tym złożenie dowodów, dotyczących wyliczenia ceny. Do „okoliczności oczywistych” należy zaliczyć sytuację, gdy jeden z wykonawców zaoferował cenę na tyle wysoką i niewystępującą w realiach rynkowych, że gdyby zamawiający uwzględnił cenę tego wykonawcy obliczając średnią arytmetyczną cen wszystkich złożonych ofert niepodlegających odrzuceniu na podstawie art. 226 ust. 1 pkt 1 i 10 Pzp, cena danej	

LISTA SPRAWDZAJĄCA

Żądanie od wykonawcy wyjaśnień, w tym złożenia dowodów w zakresie wyliczenia ceny lub kosztu, lub ich istotnych części składowych oraz ocena złożonych wyjaśnień i dowodów

		oferty byłaby niższa o co najmniej 30% od tej średniej. Do „okoliczności oczywistych” należy zaliczyć również sytuację, gdy zamawiający zawyżył wartość zamówienia, co powoduje, że cena danej oferty jest niższa o co najmniej 30% od wartości zamówienia powiększonej o należny podatek od towarów i usług (lub wydaje się rażąco niska w stosunku do przedmiotu zamówienia lub budzi wątpliwości zamawiającego co do możliwości wykonania przedmiotu zamówienia zgodnie z wymaganiami określonymi w dokumentach zamówienia lub wynikającymi z odrębnych przepisów).	
Art. 224 ust. 2 pkt 1 Pzp	Czy cena całkowita oferty złożonej w terminie została porównana do wartości zamówienia powiększonej o należny podatek od towarów i usług, ustalonej przed wszczęciem postępowania oraz średniej arytmetycznej cen wszystkich złożonych ofert niepodlegających odrzuceniu na podstawie art. 226 ust. 1 pkt 1 i 10 Pzp	W przypadku gdy cena całkowita oferty złożonej w terminie jest niższa o co najmniej 30% od wartości zamówienia powiększonej o należny podatek od towarów i usług, ustalonej przed wszczęciem postępowania lub średniej arytmetycznej cen wszystkich złożonych ofert niepodlegających odrzuceniu na podstawie art. 226 ust. 1 pkt 1 i 10 Pzp, zamawiający zwraca się o udzielenie wyjaśnień, o których mowa w art. 224 ust. 1 Pzp, chyba że rozbieżność wynika z okoliczności oczywistych, które nie wymagają wyjaśnienia (art. 224 ust. 2 pkt 1 Pzp). Ze względu na użycie przez ustawodawcę w art. 224 ust. 2 pkt 1 Pzp spójnika „lub” wyrażenie to musi być traktowane jako alternatywa nierozłączna, a więc wystarczy, aby zaszła jedna z tych przesłanek, żeby zamawiający był obowiązany zwrócić się o	

LISTA SPRAWDZAJĄCA

Żądanie od wykonawcy wyjaśnień, w tym złożenia dowodów w zakresie wyliczenia ceny lub kosztu, lub ich istotnych części składowych oraz ocena złożonych wyjaśnień i dowodów

		udzielenie wyjaśnień, w tym złożenie dowodów, dotyczących wyliczenia ceny. Analogicznie zamawiający powinien postąpić, w przypadku gdy cena całkowita oferty złożonej w terminie jest niższa od wartości zamówienia powiększonej o należny podatek od towarów i usług, ustalonej przed wszczęciem postępowania lub średniej arytmetycznej cen wszystkich złożonych ofert niepodlegających odrzuceniu na podstawie art. 226 ust. 1 pkt 1 i 10 Pzp, że wydaje się rażąco niska w stosunku do przedmiotu zamówienia lub budzą wątpliwości zamawiającego co do możliwości wykonania przedmiotu zamówienia zgodnie z wymaganiami określonymi w dokumentach zamówienia lub wynikającymi z odrębnych przepisów.	
Art. 224 ust. 2 pkt 2 Pzp	Czy po wszczęciu postępowania wystąpiły istotne okoliczności, które miały wpływ na dokonane ustalenie wartości zamówienia	Zgodnie z art. 224 ust. 2 pkt 2 Pzp, w przypadku gdy cena całkowita oferty złożonej w terminie jest niższa o co najmniej 30% od wartości zamówienia powiększonej o należny podatek od towarów i usług, zaktualizowanej z uwzględnieniem okoliczności, które nastąpiły po wszczęciu postępowania, w szczególności istotnej zmiany cen rynkowych, zamawiający może zwrócić się o udzielenie wyjaśnień, o których mowa w art. 224 ust. 1 Pzp. Celem art. 224 ust. 2 pkt 2 Pzp jest ustalenie czy cena złożonej oferty uwzględnia okoliczności, które nastąpiły po wszczęciu postępowania, i których osoba dokonująca ustalenia wartości zamówienia, działając z należyłą starannością, nie mogła przewidzieć, w szczególności istotne	

LISTA SPRAWDZAJĄCA

Żądanie od wykonawcy wyjaśnień, w tym złożenia dowodów w zakresie wyliczenia ceny lub kosztu, lub ich istotnych części składowych oraz ocena złożonych wyjaśnień i dowodów

		zmiany cen rynkowych, a także zwiększenie lub zmniejszenie wielkości lub zakresu zamówienia lub zmiany sposobu wykonania zamówienia (wprowadzenie rozwiązań mniej lub bardziej kosztochłonnych, które istotnie mogły wpłynąć na obliczenie ceny oferty lub kosztu).	
Treść żądania zamawiającego			
Art. 224 ust. 1 Pzp	Czy żądanie dotyczy wyjaśnień, w tym złożenia dowodów w zakresie wyliczenia ceny lub kosztu, lub ich istotnych części składowych	Żądanie powinno dotyczyć wyliczenia ceny lub kosztu, lub ich istotnych części składowych. W żądaniu zamawiający powinien wskazać elementy ceny oferty, które mają zostać przez wykonawcę wyjaśnione i dowiedzione. Takie żądanie wynika z art. 224 ust. 1 Pzp, który wymaga, aby zamawiający żądał od wykonawcy wyjaśnień, w tym złożenia dowodów w zakresie wyliczenia ceny lub kosztu, lub ich istotnych części składowych. Trudno bowiem oczekiwać od wykonawcy udzielenia wyjaśnień i złożenia dowodów, w sytuacji, gdy zamawiający w żądaniu nie wskazał elementów dotyczących wyliczenia ceny lub kosztu, lub ich istotnych części składowych, które wydają się rażąco niskie w stosunku do przedmiotu zamówienia i budzą wątpliwości zamawiającego co do możliwości wykonania przedmiotu zamówienia zgodnie z wymaganiami określonymi przez zamawiającego lub wynikającymi z odrębnych przepisów. Wezwanie nie może być ogólnikowe zwłaszcza w sytuacji, gdy podstawą obliczenia ceny jest formularz cenowy zawierający asortyment produktowy, jednostki miary i jego liczbę. Jeżeli zamawiający w żądaniu nie wskaże, o jakie	

LISTA SPRAWDZAJĄCA

Żądanie od wykonawcy wyjaśnień, w tym złożenia dowodów w zakresie wyliczenia ceny lub kosztu, lub ich istotnych części składowych oraz ocena złożonych wyjaśnień i dowodów

		konkretnie elementy ceny lub kosztu, lub ich istotnych części składowych, chodzi, wykonawca ma prawo dokonać wyjaśnienia w zakresie elementów wybranych przez siebie i które sam uważa za istotne. W takim przypadku zarzut, że wykonawca nie udzielił wyjaśnień i nie złożył dowodów, będzie nieuzasadniony. Z art. 224 ust. 5 Pzp wynika, że obowiązek wykazania, że oferta nie zawiera rażąco niskiej ceny lub kosztu spoczywa na wykonawcy. Wykonawca będzie w stanie wywiązać się z tego obowiązku, gdy zamawiający w wezwaniu nie wskaże, jakie elementy dotyczące wyliczenia ceny lub kosztu, lub ich istotnych części składowych, podlegają wyjaśnieniu i muszą być poparte dowodami. Brak złożenia dowodów na potwierdzenie wyjaśnień dotyczących ceny nie skutkuje odrzuceniem oferty jedynie w sytuacji, gdy z ich treści można wyczytać takie informacje, które tłumaczą sposób kalkulacji zaoferowanej ceny (zob. wyrok z dnia 2 kwietnia 2015 r., KIO 547/15).	
Art. 224 ust. 3 Pzp	Czy zamawiający wskazał inne okoliczności, które może uwzględnić wykonawca w swoich wyjaśnieniach	Przykładowe okoliczności, które wykonawca może uwzględnić udzielając wyjaśnień i składając dowody dotyczące wyliczenia ceny lub kosztu, lub ich istotnych części składowych określa art. 224 ust. 3 Pzp. Zamawiający może w żądaniu również wskazać okoliczności, o których mowa w art. 224 ust. 3 Pzp, jednak tylko te, które mogą dotyczyć wyliczenia ceny lub kosztu, lub ich istotnych części składowych, z uwzględnieniem przedmiotu zamówienia oraz sposobu obliczenia ceny.	

LISTA SPRAWDZAJĄCA

Żądanie od wykonawcy wyjaśnień, w tym złożenia dowodów w zakresie wyliczenia ceny lub kosztu, lub ich istotnych części składowych oraz ocena złożonych wyjaśnień i dowodów

Art. 16 pkt 1 Pzp	Czy żądanie od wykonawcy wyjaśnień, w tym złożenia dowodów w zakresie wyliczenia ceny lub kosztu, lub ich istotnych części składowych, narusza zasadę równego traktowania wykonawców	Krajowa Izba Odwoławcza ustaliła, że Zamawiający wezwał do złożenia wyjaśnień w trybie art. 90 ust. 1 Pzp Odwołującego oraz konsorcjum N.G. i C.O. Sp. z o.o. Natomiast wykonawca L. nie został wezwany do złożenia wyjaśnień, pomimo iż różnica w cenach za realizację zamówienia pomiędzy Odwołującym, a wykonawcą L. wynosiła zaledwie 353 500 złotych. Cena oferty Odwołującego stanowiła 28,9 % wartości zamówienia powiększonej o VAT, zaś cena oferty wykonawcy L. wynosiła 25,5 % wartości zamówienia powiększonej o VAT. W ocenie Krajowej Izby Odwoławczej nie ulegało więc wątpliwości, iż różnice cenowe pomiędzy Odwołującym, a wykonawcą L. były nieznaczne. Dlatego też zasadne było ustalenie jakimi obiektywnymi i weryfikowalnymi przesłankami kierował się zamawiający wzywając jednego z wykonawców do złożenia wyjaśnień w trybie art. 90 ust. 1 Pzp2004, a zaniechając wezwania drugiego wykonawcy. Zamawiający jednak ani w złożonym podczas posiedzenia Krajowej Izby Odwoławczej piśmie procesowym ani podczas rozprawy nie przedstawił żadnego stanowiska w powyższej kwestii. Na pytanie Krajowej Izby Odwoławczej, jakie okoliczności spowodowały zaniechanie wezwania wykonawcy L. do złożenia wyjaśnień w trybie art. 90 ust. 1 Pzp2004 pomimo, iż różnice cenowe pomiędzy ofertą odwołującego a wykonawcy L. były nieznaczne, zamawiający ograniczył się do stwierdzenia, iż cena oferty Odwołującego była bliżej progu 30 % wartości zamówienia.	
---------------------------------	--	--	--

LISTA SPRAWDZAJĄCA

Żądanie od wykonawcy wyjaśnień, w tym złożenia dowodów w zakresie wyliczenia ceny lub kosztu, lub ich istotnych części składowych oraz ocena złożonych wyjaśnień i dowodów

		W aktach postępowania brak było również jakiegokolwiek dokumentu na podstawie którego Krajowa Izba Odwoławcza mogłaby zweryfikować czy zamawiający dokonał badania i analizy oferty wykonawcy L. w zakresie wyceny kosztów realizacji zamówienia i jakie okoliczności sprawiły, że nie miał wątpliwości co do prawidłowości wyceny zamówienia przez wykonawcę L. W wyroku z dnia 21 listopada 2017 r., KIO 2347/17 Krajowa Izba Odwoławcza uznała, że zamawiający nie wykazał podczas postępowania odwoławczego z jakich powodów uznał, że pomimo niewielkiej różnicy cenowej pomiędzy ofertami Odwołującego oraz wykonawcy L. uzasadnione wątpliwości co do prawidłowości i realności wyceny zamówienia zamawiający powziął wyłącznie w stosunku do oferty odwołującego, nie zaś w stosunku do obu wykonawców. Bierność zamawiającego i braku przedstawienia jakiegokolwiek uzasadnienia swoich decyzji potwierdziły słuszność zarzutu naruszenia art. 7 ust. 1 Pzp2004 w zw. z art. 90 ust. 1 Pzp2004. Nie sposób bowiem przyjąć, że zamawiający powziął uzasadnione wątpliwości co do wyceny kosztów realizacji zamówienia przez odwołującego, a takich wątpliwości nie miał wobec wykonawcy L. pomimo nieznacznej różnicy cenowej w ofertach tych wykonawców. W ocenie Krajowej Izby Odwoławczej zamawiający w sposób nierówny potraktował wykonawców znajdujących się w podobnej sytuacji. Obaj wykonawcy złożyli oferty w postępowaniu, obaj wykonawcy dążyli do uzyskania	
--	--	--	--

LISTA SPRAWDZAJĄCA

Żądanie od wykonawcy wyjaśnień, w tym złożenia dowodów w zakresie wyliczenia ceny lub kosztu, lub ich istotnych części składowych oraz ocena złożonych wyjaśnień i dowodów

		zamówienia, obaj wykonawcy zaoferowali zbliżone ceny za realizację zamówienia i pomimo, iż znajdowali się w podobnej sytuacji zamawiający wezwał wyłącznie jednego z nich do złożenia wyjaśnień w trybie art. 90 ust. 1 Pzp2004.	
Art. 224 ust. 4 Pzp	Czy w przypadku zamówień na roboty budowlane lub usługi, zamawiający żądał wyjaśnień, w tym złożenia dowodów w zakresie wyliczenia ceny lub kosztu, lub ich istotnych części składowych, w zakresie określonym w art. 224 ust. 3 pkt 4 i 6 Pzp	Zgodnie z art. 224 ust. 4 Pzp 4, w przypadku zamówień na roboty budowlane lub usługi, zamawiający jest obowiązany żądać wyjaśnień dotyczących wyjaśnień, w tym złożenia dowodów w zakresie zgodności wyliczenia ceny lub kosztu, lub ich istotnych części składowych: 1) z przepisami dotyczącymi kosztów pracy, których wartość przyjęta do ustalenia ceny nie może być niższa od minimalnego wynagrodzenia za pracę albo minimalnej stawki godzinowej, ustalonych na podstawie przepisów ustawy z dnia 10 października 2002 r. o minimalnym wynagrodzeniu za pracę lub przepisów odrębnych właściwych dla spraw, z którymi związane jest realizowane zamówienie, 2) z przepisami z zakresu prawa pracy i zabezpieczenia społecznego, obowiązującymi w miejscu, w którym realizowane jest zamówienie	
Treść oraz ocena złożonych wyjaśnień i dowodów			
Art. 224 ust. 1 Pzp	Czy udzielone wyjaśnienia i złożone dowody	Złożone przez wykonawcę wyjaśnienia w zakresie ceny oferty lub kosztu, lub ich istotnych części składowych, powinny być	

LISTA SPRAWDZAJĄCA

Żądanie od wykonawcy wyjaśnień, w tym złożenia dowodów w zakresie wyliczenia ceny lub kosztu, lub ich istotnych części składowych oraz ocena złożonych wyjaśnień i dowodów

	dotyczą wyliczenia ceny lub kosztu, lub ich istotnych części składowych	konkretne, wyczerpujące i rozwiewające wątpliwości zamawiającego co do możliwości wykonania przedmiotu zamówienia zgodnie z wymaganiami określonymi w dokumentach zamówienia lub wynikającymi z odrębnych przepisów. To na wykonawcy ciąży obowiązek wykazania, jakie obiektywne czynniki pozwoliły mu na obniżenie ceny oferty oraz w jakim stopniu dzięki tym czynnikom cena oferty została obniżona (wyrok z dnia 2 lutego 2016 r., KIO 66/16). W wyroku z dnia 20 grudnia 2012 r., KIO 2712/12, uznano, że „celem złożenia wyjaśnień jest umożliwienie zamawiającemu zweryfikowania poprawności dokonanej przez wykonawcę kalkulacji ceny, a nie złożenie ogólnego zapewnienia, że wykonawca wykona zamówienie za oszacowaną przez siebie cenę. (...) z tego powodu powinny być wyczerpujące, konkretne i przekonujące, ujawniające najważniejsze składniki cenotwórcze, jak przykładowo koszt pracowników, zaangażowania odpowiedniego sprzętu, czy wreszcie marżę wykonawcy. W przeciwnym wypadku wyjaśnienia będą miały jedynie charakter iluzorycznych i nie będą stanowiły wyjaśnienia elementów oferty, mających wpływ na wysokość cen”. Wyjaśnienia muszą być poparte dowodami, co wynika z art. 224 ust. 1 Pzp oraz żądania zamawiającego. W razie udzielenia przez wykonawcę ogólnikowych wyjaśnień nie popartych dowodami, należy uznać, że wykonawca ten nie wykazał, że jego oferta nie zawiera	
--	---	---	--

LISTA SPRAWDZAJĄCA

Żądanie od wykonawcy wyjaśnień, w tym złożenia dowodów w zakresie wyliczenia ceny lub kosztu, lub ich istotnych części składowych oraz ocena złożonych wyjaśnień i dowodów

		rażąco niskiej ceny lub kosztu w stosunku do przedmiotu zamówienia. Wykonawca może w udzielonych wyjaśnieniach podać inne, niż żądał zamawiający, obiektywne czynniki oraz złożyć inne, niż żądał zamawiający, dowody mające wpływ na wyliczenie ceny lub kosztu, lub ich istotnych części składowych. Złożenie dowodów dotyczących wyliczenia ceny lub kosztu lub ich części składowych jest szczególnie ważne, gdy wykonawca w udzielonych wyjaśnieniach wskazuje wielkości przychodów, kosztów ich uzyskania lub dochodu (zysku) niedające pogodzić się z cenami rynkowymi lub zdrowym rozsądkiem. Złożone wyjaśnienia i dowody nie powinny dotyczyć zdarzeń przyszłych i niepewnych, co do których istnieje małe prawdopodobieństwo, że wystąpią. Jeżeli wykonawca wyjaśnił, że: dysponuje wysoko wykwalifikowanym personelem, wdrożył system ISO, jego firma posiada renomę, od wielu lat wykonawca w rankingach zajmuje czołową pozycję, to powinien wykazać, że takie czynniki umożliwiły mu wyliczenie zaoferowanej ceny, za którą wykona przedmiot zamówienia zgodnie z wymaganiami określonymi w dokumentach zamówienia lub wynikającymi z odrębnych przepisów. Jeżeli wykonawca wyjaśnił, że dysponuje własnym wyposażeniem, które będzie użyte do wykonania robót budowlanych, nabywa wyroby budowlane z opustem, na składzie ma wyroby budowlane nabyte po niższych cenach, które będą użyte do wykonania	
--	--	--	--

LISTA SPRAWDZAJĄCA

Żądanie od wykonawcy wyjaśnień, w tym złożenia dowodów w zakresie wyliczenia ceny lub kosztu, lub ich istotnych części składowych oraz ocena złożonych wyjaśnień i dowodów

		obiekту budowlanego, powinien wykazać, że takie czynniki umożliwiły mu wyliczenie zaoferowanej ceny, za którą wykona przedmiot zamówienia zgodnie z wymaganiami określonymi w dokumentach zamówienia i wraz z wyjaśnieniami złożyć np. skan wykaz takiego wyposażenia, umowy zawartej ze sprzedawcą wyrobów budowlanych, dowody potwierdzające, że wyroby budowlane, które posiada (które będą użyte do wykonania obiektu budowlanego) nabył po określonych cenach. Ogółe wyjaśnienia (zapewnienia) wykonawcy o doskonałej organizacji pracy w jego przedsiębiorstwie, posiadaniu certyfikatu zarządzania, funkcjonowaniu nowoczesnych i energooszczędnych technologii lub posiadaniu korzystnych warunków umów z kontrahentami, można uznać za wyjaśnienia dotyczące obliczenia ceny, o ile wykonawca wykaże, że czynniki te miały wpływ na wyliczenie zaoferowanej ceny. Przy ocenie złożonych wyjaśnień i dowodów zamawiający powinien uwzględniać treść żądania skierowanego do wykonawcy. Rolą zamawiającego jest ustalenie czy czynniki wskazane przez wykonawcę w udzielonych wyjaśnieniach, mogą być osiągnięte w ramach realiów rynkowych i na podstawie jakich założeń wykonawca zakłada realność wystąpienia tych szczególnych czynników i sprzyjających okoliczności. Ocena wyjaśnień w zakresie wyliczenia ceny lub kosztu, lub ich istotnych części składowych wymaga zatem ustalenia w sposób nie	
--	--	---	--

LISTA SPRAWDZAJĄCA

Żądanie od wykonawcy wyjaśnień, w tym złożenia dowodów w zakresie wyliczenia ceny lub kosztu, lub ich istotnych części składowych oraz ocena złożonych wyjaśnień i dowodów

		budzący wątpliwości, że oferta zawiera cenę rażąco niską, a sankcja w postaci odrzucenia oferty może nastąpić wyłącznie w sytuacji rzeczywistego wystąpienia przesłanek określonych w art. 226 ust. 1 pkt 8 ustawy Pzp. W niektórych przypadkach dowody dotyczące wyliczenia ceny lub kosztu, lub ich istotnych części składowych mogą okazać się wręcz niezbędne W szczególności, jeżeli mamy do czynienia z przedmiotem zamówienia, którego znaczna część jest pozyskiwana od innych podmiotów (np. zakup materiałów, produktów czy też wykonanie określonych usług przez podwykonawców) Jeżeli wykonawca dokonuje zakupów po bardzo niskich cenach, powinien przedstawić zamawiającemu wraz z udzielanymi wyjaśnieniami dowody potwierdzające takie okoliczności, tj. uzasadniające dokonanie takiego zakupu. Przepisy ustawy Pzp nie wskazują konkretnego sposobu przedstawienia wyjaśnień i nie określają konkretnych rodzajów dowodów, którymi powinny zostać poparte wyjaśnienia. Jako jeden z takich dowodów dopuszcza się również kalkulację ceny sporządzoną przez wykonawcę. Ponadto oceny wyjaśnień udzielonych przez wykonawcę i złożonych przez niego dowodów należy dokonywać przy uwzględnieniu konkretnych okoliczności sprawy, w tym treści wezwania zamawiającego.	
Art.	224	Czy ponowne	Przepis art. 224 ust. 1 ustawy Pzp nie

LISTA SPRAWDZAJĄCA

Żądanie od wykonawcy wyjaśnień, w tym złożenia dowodów w zakresie wyliczenia ceny lub kosztu, lub ich istotnych części składowych oraz ocena złożonych wyjaśnień i dowodów

ust. 1	żądanie od wykonawcy wyjaśnień, w tym złożenia dowodów w zakresie wyliczenia ceny lub kosztu, lub ich istotnych części składowych, jest uzasadnione	zawiera ograniczenia co do jednokrotnego wezwania wykonawcy do złożenia wyjaśnień w zakresie rażąco niskiej ceny. Zgodnie jednak z jednolitą linią orzecniczą przyjmuje się, że biorąc pod uwagę, iż wezwanie kierowane jest do profesjonalnego uczestnika obrotu gospodarczego, wobec którego stosowany jest miernik podwyższonej staranności, a także mając na uwadze zasady równego traktowania wykonawców i uczciwej konkurencji, żądanie od wykonawcy wyjaśnień, w tym złożenia dowodów w zakresie wyliczenia ceny lub kosztu, lub ich istotnych części składowych, co do zasady jest jednokrotne. Zamawiający może żądać od wykonawcy ponownego udzielenia wyjaśnień i złożenia dowodów, który na prawidłowo sformułowane żądanie, rzetelnie złożył pierwsze wyjaśnienia i dowody, a nie takiego, który, nie udzielił wyjaśnień w wyznaczonym terminie, lub jeżeli złożone wyjaśnienia wraz z dowodami nie uzasadniają podanej w ofercie ceny lub kosztu. Kolejne żądanie jest dopuszczalne, jeżeli na uprzednio prawidłowo sformułowane żądanie, wykonawca udzielił wyjaśnień i złożył dowody w zakresie objętym żądaniem i pojawią się kolejne wątpliwości. Kolejne żądanie jest również dopuszczalne, jeżeli uprzednie żądanie zostało sformułowane nieprawidłowo, np. nie dotyczyło wyjaśnień, w tym złożenia dowodów w zakresie wyliczenia ceny lub	
--------	---	--	--

LISTA SPRAWDZAJĄCA

Żądanie od wykonawcy wyjaśnień, w tym złożenia dowodów w zakresie wyliczenia ceny lub kosztu, lub ich istotnych części składowych oraz ocena złożonych wyjaśnień i dowodów

		kosztu, lub ich istotnych części składowych lub było lakoniczne (zamawiający nie poinformował wykonawcy, jakie elementy oferty budzą jego wątpliwości co do ewentualnego rażącego zaniżenia oferty, a wezwanie miało ogólny charakter). Kolejne żądanie w przypadku niestarannej postawy wykonawcy, uznać należy za dokonywane z naruszeniem zasady równego traktowania wykonawców. Innymi słowy, brak rzetelności i staranności po stronie wykonawcy na uprzednie żądanie nie może uzasadniać kierowania do niego kolejnego wezwania.	
Odrzucenie oferty			
Art. 226 ust. 1 pkt 8 w zw. z art. 224 ust. 6 Pzp Art. 253 ust. 1 pkt 2 Pzp	Czy w zawiadomieniu o wyborze najkorzystniejszej oferty zamawiający przedstawił informacje o wykonawcach, których oferty zostały odrzucone podając uzasadnienie faktyczne i prawne	Odrzuceniu, jako oferta z rażąco niską ceną lub kosztem, podlega oferta wykonawcy, który nie udzielił wyjaśnień w wyznaczonym terminie, lub jeżeli złożone wyjaśnienia wraz z dowodami nie uzasadniają podanej w ofercie ceny lub kosztu (art. 224 ust. 6 Pzp). Zamawiający odrzuca ofertę, jeżeli zawiera rażąco niską cenę lub koszt w stosunku do przedmiotu zamówienia (art. 226 ust. 1 pkt 8 Pzp) Niezwłocznie po wyborze najkorzystniejszej oferty zamawiający informuje równocześnie wykonawców, którzy złożyli oferty, o wykonawcach, których oferty zostały odrzucone podając uzasadnienie faktyczne i prawne (art. 253 ust. 1 pkt 2 Pzp). Uzasadnienie faktyczne i prawne odrzucenia oferty ma doniosłe znaczenie, dlatego nie może być lakoniczne i niekompletne.	

LISTA SPRAWDZAJĄCA

Żądanie od wykonawcy wyjaśnień, w tym złożenia dowodów w zakresie wyliczenia ceny lub kosztu, lub ich istotnych części składowych oraz ocena złożonych wyjaśnień i dowodów

		Zamawiający, przekazując wykonawcom informacje o wykonawcach, których oferty zostały odrzucone, obowiązany jest podać uzasadnienie faktyczne i prawne. Uzasadnienie faktyczne i prawne odrzucenia oferty powinno w sposób jednoznaczny i zrozumiały dla wykonawców (niebudzący żadnych wątpliwości) wskazać powody odrzucenia. Brak jednoznacznego i zrozumiałego dla wykonawców uzasadnienia odrzucenia oferty może stanowić podstawę wniesienia odwołania wobec czynności odrzucenia. Takie naruszenie może mieć wpływ na wynik postępowania o udzielenie zamówienia i prowadzić do uwzględnienia odwołania (art. 554 ust. 1 pkt 1 ustawy Pzp). Wykonawcy, którzy złożyli oferty muszą otrzymać (w zawiadomieniu o wyborze najkorzystniejszej oferty) wyczerpującą i zrozumiałą informację o powodach odrzucenia oferty. Podanie podstawy prawnej odrzucenia oferty jest niewystarczające. Zamawiający musi również podać w sposób wyczerpujący stan faktyczny (uzasadnienie faktyczne), który był podstawą do odrzucenia oferty na określonej podstawie prawnej - jakie okoliczności stanowiły podstawę do uznania, że oferta została odrzucona. Przewidziane w przepisach ustawy Pzp obowiązki zamawiającego w zakresie przekazywania wykonawcom uzasadnienia faktycznego i prawnego swoich decyzji mają gwarantować wykonawcom ocenę prawidłowości działań zamawiającego i faktyczną (realną) możliwość skorzystania ze środków ochrony prawnej.	
--	--	---	--

LISTA SPRAWDZAJĄCA

Żądanie od wykonawcy wyjaśnień, w tym złożenia dowodów w zakresie wyliczenia ceny lub kosztu, lub ich istotnych części składowych oraz ocena złożonych wyjaśnień i dowodów

		„Wykonawca ma pełne prawo, aby posiadać pełną wiedzę, jakimi przesłankami kierował się zamawiający wykluczając go z postępowania. Ustalenie zarzucanych przez zamawiającego uchybień złożonej oferty nie może być uzależnione od aktywności wykonawcy. Obowiązek wskazania precyzyjnych i wyczerpujących podstaw faktycznych i prawnych wykluczenia wykonawcy z postępowania spoczywa w całości na zamawiającym” (wyrok z dnia 25 maja 2015; KIO 946/15, KIO 947/15); „Uzasadnienie faktyczne wykluczenia wykonawcy musi przedstawiać wszystkie przyczyny, jakie legły u podstaw decyzji zamawiającego, tak aby wykonawca miał możliwość ustosunkowania się do wskazanych przez zamawiającego uchybień. Stanowczego podkreślenia wymaga, że wykonawcy nie mogą domyślać się podstaw decyzji zamawiającego ani domniemywać zakresu stwierdzonych przez niego nieprawidłowości w złożonych dokumentach” (wyrok z dnia 20 lipca 2015 r., KIO 1429/15); „Przyczyny podane w informacji o wykluczeniu wykonawcy, odrzuceniu oferty i unieważnieniu postępowania - warunkują zakres składanych środków ochrony prawnej i ich uzasadnienie. Treść zawiadomienia, z uwagi na zawity charakter terminów wnoszenia środków ochrony prawnej mają bezpośrednie znaczenie dla umożliwienia wykonawcom realizacji swoich praw w postępowaniu. Zamawiający jest zobowiązany podać uzasadnienie podejmowanych czynności tak, aby	
--	--	---	--

LISTA SPRAWDZAJĄCA

Żądanie od wykonawcy wyjaśnień, w tym złożenia dowodów w zakresie wyliczenia ceny lub kosztu, lub ich istotnych części składowych oraz ocena złożonych wyjaśnień i dowodów

		zagwarantować wykonawcom możliwość ich weryfikacji w toku procedury odwoławczej. W szczególności uzasadnienie faktyczne zawiadomienia o wykluczeniu wykonawcy i odrzuceniu jego oferty - powinno wyczerpująco obrazować, jakie przyczyny legły u podstaw decyzji zamawiającego, tak aby wykonawca, gdy oceny zamawiającego nie podziela - mógł do wskazanych przez zamawiającego okoliczności w pełni ustosunkować się wnosząc odwołanie. Wyłącznie wykonawca mający wyczerpujące informacje o przyczynach podejmowanych czynności zamawiającego, może się do nich odnieść - decydując o ewentualnym wniesieniu środka ochrony prawnej” (wyrok z dnia 19 maja 2014 r., KIO 866/14); „Niedopuszczalnym jest, aby wykonawca kwestionujący zasadność podjętych wobec jego oferty przez zamawiającego czynności, samodzielnie zidentyfikował przyczyny wykluczenia go z postępowania, a następnie w oparciu o poczynione założenia, przedstawiał w odwołaniu argumenty przemawiające za nietrafnością domniemyanych przyczyn decyzji zamawiającego. Zamawiający jest zobowiązany podać uzasadnienie podejmowanych czynności, tak aby zagwarantować wykonawcom możliwość ich weryfikacji w toku procedury odwoławczej. W szczególności uzasadnienie faktyczne zawiadomienia o wykluczeniu wykonawcy i odrzuceniu oferty powinno wyczerpująco obrazować, jakie przyczyny legły u podstaw decyzji	
--	--	--	--

LISTA SPRAWDZAJĄCA

Żądanie od wykonawcy wyjaśnień, w tym złożenia dowodów w zakresie wyliczenia ceny lub kosztu, lub ich istotnych części składowych oraz ocena złożonych wyjaśnień i dowodów

		zamawiającego, tak aby wykonawca, gdy oceny zamawiającego nie podziela mógł do wskazanych przez zamawiającego okoliczności w pełni ustosunkować się wnosząc odwołanie” (wyrok z dnia 30 kwietnia 2013 r., KIO 918/13); „Czynność odrzucenia oferty Odwołującego jest niezgodna z przepisami ustawy Pzp przez sam fakt nieprzedstawienia uzasadnienia faktycznego tej czynności. Uzasadnienie faktyczne zawiadomienia o wykluczeniu wykonawcy powinno wyczerpująco obrazować, jakie przyczyny legły u podstaw decyzji zamawiającego, tak aby wykonawca, gdy oceny zamawiającego nie podziela, mógł do wskazanych przez zamawiającego uchybień ustosunkować się, wnosząc odwołanie. Wykonawcy nie mogą domyslać się podstaw decyzji zamawiającego ani domniemywać zakresu stwierdzonych przez niego nieprawidłowości w ofertach” (wyrok z dnia 5 grudnia 2011 r., KIO 2503/11); „Uzasadnienie faktyczne i prawne winno w sposób jasny i jednoznaczny ukazywać sposób rozumowania zamawiającego tak, aby umożliwić zainteresowanym wykonawcom poznanie podstaw podjętego przez niego środka oraz ewentualne ustosunkowanie się do niego w odwołaniu. Niezależnie od powyższego, uzasadnienie decyzji, jest po to, aby umożliwić składowi orzekającemu Krajowej Izby Odwoławczej, a następnie Sądowi wykonanie przezeń kontroli nad czynnościami zamawiającego. Powyższe potwierdza orzecznictwo: „Tylko bowiem czytelnie zaprezentowana	
--	--	---	--

LISTA SPRAWDZAJĄCA

Żądanie od wykonawcy wyjaśnień, w tym złożenia dowodów w zakresie wyliczenia ceny lub kosztu, lub ich istotnych części składowych oraz ocena złożonych wyjaśnień i dowodów

		czynność, wskazująca okoliczności, które zamawiający wziął pod uwagę, postanowienia dokumentacji postępowania, które przyświecały określonej ocenie dokumentów i oświadczeń składających się na ofertę, daje wykonawcy szansę na zrozumienie działań zamawiającego. Chodzi tu więc nie tylko o poinformowanie wykonawcy o losach jego oferty, ale wytłumaczenie przyczyn takiej a nie innej jej oceny.” wyroku z dnia 6 marca 2017 r., KIO 351/17.	
Wnioski:		1. Celem zwrócenia się zamawiającego o udzielenie wyjaśnień, w tym złożenie dowodów, jest ustalenie, czy za zaoferowaną cenę, koszt lub ich istotne części składowe, wykonawca wykona należycie zamówienie. 2. Zgodnie z art. 224 ust. 5 Pzp obowiązek wykazania, że oferta nie zawiera rażąco niskiej ceny lub kosztu spoczywa na wykonawcy. 3. Cena rażąco niska to cena nie pozwalająca na pokrycie kosztów zrealizowanego zamówienia. To samo należy odnieść do istotnych części składowych ceny, w tym cen jednostkowych lub kosztu. 4. Istotnymi częściami składowymi ceny lub kosztu w rozumieniu art. 224 ust. 1 Pzp będą te części składowe ceny lub kosztu, które ze względu na ich wartość, a także wielkość lub rozmiar, a tym samym znaczący udział w całości zamówienia, mają wpływ na wykonanie zamówienia. 5. Do „okoliczności oczywistych” należy zaliczyć sytuację, gdy jeden z wykonawców zaoferował cenę na tyle wysoką i niewystępującą w realiach rynkowych, że gdyby zamawiający uwzględnił	

LISTA SPRAWDZAJĄCA

Żądanie od wykonawcy wyjaśnień, w tym złożenia dowodów w zakresie wyliczenia ceny lub kosztu, lub ich istotnych części składowych oraz ocena złożonych wyjaśnień i dowodów

	cenę tego wykonawcy ustalając średnią arytmetyczną cen wszystkich złożonych ofert, cena każdej pozostałej oferty byłaby niższa o co najmniej 30% od tej średniej lub zaoferowana cena, wydawałaby się rażąco niska w stosunku do przedmiotu zamówienia lub budziłaby wątpliwości zamawiającego co do możliwości wykonania przedmiotu zamówienia zgodnie z wymaganiami określonymi w dokumentach zamówienia lub wynikającymi z odrębnych przepisów. 6. Do „okoliczności oczywistych” należy zaliczyć również sytuację, gdy wskutek zawyżenia wartości zamówienia, cena całkowita oferty jest niższa o co najmniej 30% od wartości zamówienia powiększonej o należny podatek od towarów i usług lub zaoferowana cena, wydawałaby się rażąco niska w stosunku do przedmiotu zamówienia lub budziłaby wątpliwości zamawiającego co do możliwości wykonania przedmiotu zamówienia zgodnie z wymaganiami określonymi w dokumentach zamówienia lub wynikającymi z odrębnych przepisów. 7. Zamawiający może wezwać ponownie do złożenia wyjaśnień tylko tego wykonawcę, który rzetelnie złożył pierwsze wyjaśnienia, a nie takiego, który, uchylając się od udzielenia szczegółowych informacji i przedstawienia dowodów, złożył wyjaśnienia w sposób zdawkowy i ogólnikowy. Powtórne wezwanie jest możliwe, jeśli złożone wyjaśnienia rodzą u zamawiającego kolejne wątpliwości, na przykład gdy treść wyjaśnień jest niejasna dla zamawiającego i oczekuje on doprecyzowania niektórych zagadnień. 8. Obowiązek wezwania do złożenia dodatkowych
--	--

LISTA SPRAWDZAJĄCA

Żądanie od wykonawcy wyjaśnień, w tym złożenia dowodów w zakresie wyliczenia ceny lub kosztu, lub ich istotnych części składowych oraz ocena złożonych wyjaśnień i dowodów

	wyjaśnień zachodzi również w sytuacji, gdy sam zamawiający nie poinformował wykonawcy, jakie elementy oferty budzą jego wątpliwości co do ewentualnego rażącego zaniżenia oferty, a wezwanie miało ogólny charakter. 9. Zaoferowane przez wykonawcę ceny jednostkowe mogą budzić uzasadnione wątpliwości zamawiającego i być podstawą do wezwania wykonawcy do udzielenia wyjaśnień, w tym złożenia dowodów, dotyczących wyliczenia ceny lub kosztu. 10. W przypadku zamówień na roboty budowlane lub usługi, zamawiający jest obowiązany żądać wyjaśnień, o których mowa w ust. 1, co najmniej w zakresie określonym w art. 224 ust. 3 pkt 4 i 6 Pzp.
--	---